KO‘CHA FUTBOLI VA YOSHLAR LIGALARI: BOLALAR RIVOJLANISHIDAGI USLUBLAR TO‘QNASHUVI

Mansurov Zuhur Shuhratjon o‘g‘li - Guliston Davlat pedagogika instituti

Jismoniy madaniyat 30-22 guruh oquvchisi

Anantatsiya. Ushbu taqdimot Qo‘shma Shtatlardagi norasmiy ko‘cha futboli va uyushgan yoshlar futboli o‘rtasidagi asosiy farqlarni o‘rganadi. Bu har bir format yosh o‘yinchilarning rivojlanishini qanday shakllantirishini ta'kidlaydi, o‘rganish usullari, rollarni belgilash, raqobat va motivatsiyaga e'tibor beradi. Ko‘cha futboli

o‘z-o‘zidan paydo bo‘ladigan o‘yin orqali tabiiy mahorat, ijodkorlik, sabr-toqat va chidamlilikni rivojlantirishga yordam bersa, yoshlar futboli tuzilishga, mutaxassislarning ko‘rsatmalariga va barcha ishtirokchilar uchun teng imkoniyatlarga urg‘u beradi. Taqdimotda zamonaviy ijtimoiy o‘zgarishlar va ota-onalarning tashvishlari ko‘cha futboli amaliyotini qanday cheklagani ham muhokama qilinadi. Umuman olganda, u ikkala tizim ham bolalarning sportchi va jismoniy shaxs sifatida o‘sishiga qanday ta'sir qilishini tanqidiy tahlil qiladi.

Kalit so‘zlar: Kalit so‘zlar: ko‘cha futboli, yoshlar futboli, norasmiy o‘yin, tashkil etilgan ligalar, ko‘nikmalarni rivojlantirish, sinov va xató, ekspert ko‘rsatmasi, rollarni belgilash, tenglik va raqobat, chidamlilik, motivatsiya, spontan o‘yin, strukturaviy trening, ishtirok etish uchun mukofotlar, ota-onaning ta'siri, haddan tashqari demokratiya, ishlash bosimi, ijodiy ta'lim, mas'uliyat, vaqtinchalik natijalar

Ko‘chada tasodifiy futbol o‘ynash va Qo‘shma Shtatlardagi rasmiy tuzilgan ligada qatnashadigan yoshlar jamoasida ishtirok etish o‘rtasida ko‘plab farqlar mavjud.

Ko‘cha futboli, atama ko‘rsatganidek, odatda mahallalarda, ko‘chalarda yoki jamoat joylarida, ayniqsa shaharlarda o‘ynaladigan tasodifiy va o‘z-o‘zidan paydo bo‘ladigan o‘yin shaklini anglatadi. Futbolning bu norasmiy versiyasi ko‘p sabablarga ko‘ra foydalanish mumkin va mashhur. Ko‘cha futbolining eng muhim afzalliklaridan biri shundaki, u katta, belgilangan o‘yin maydonini talab qilmaydi. To‘g‘ri darvoza ustunlari yoki chegara chiziqlari o‘rniga, o‘yinchilar ko‘pincha mavjud bo‘lgan narsalarni - sumkalar, qutilar yoki hatto bo‘r belgilari bilan improvizatsiya qilishadi. Qoidalarni qat'iy bajarish uchun hakamlar yo‘q va o‘yin asosan o‘yinchilarning o‘zaro tushunishi bilan boshqariladigan erkinroq o‘tadi. Ushbu tuzilmaning etishmasligi o‘yinlar rasmiy maydonlarda, aniq belgilar, jihozlar va rasmiy nazorat bilan o‘tkaziladigan yoshlar futbolidan keskin farq qiladi.

Ko‘cha futbolining yana bir muhim jihati uning moslashuvchan va tez-tez bo‘lishidir. O‘yinlarni deyarli har qanday vaqtda, har qanday o‘yinchi bilan o‘ynash mumkin va qoidalar va pozitsiyalar ko‘pincha vaziyatga moslashtiriladi. Yoshlar ligalaridan farqli o‘laroq, jamoalar qat'iy rollarga bo‘lingan va o‘yinchilar ko‘pincha muayyan pozitsiyalarga yopishib olishadi, ko‘cha futboli ko‘proq erkinlik va ijodkorlik imkonini beradi. O‘yinlar odatda shiddatli va raqobatbardosh bo‘ladi, lekin ular 11 o‘yinchidan iborat to‘liq tarkib yoki qattiq taktik tuzilmalarni talab qilmaydi.

Ushbu norasmiy sharoitda o‘rganish ham uyushgan yoshlar futbolidan juda farq qiladi. Ko‘cha futboli o‘yinchilari odatda tuzilgan mashg‘ulotlardan o‘tmaydilar va ular murabbiylar boshchiligidagi takroriy texnik mashg‘ulotlardan o‘tmaydilar. Buning o‘rniga, ularning yaxshilanishi tabiiy ravishda, takroriy o‘yin va tajriba orqali keladi. Ular o‘yin davomida ko‘pincha ongsiz ravishda, xatolaridan o‘rganish va real vaqtda moslashish orqali o‘z qobiliyatlarini rivojlantiradilar. Kattalar nazoratisiz yoki rasmiy ko‘rsatmasiz o‘yinchilar o‘yinni intuitiv tushunishga erishadilar, bu esa futbolga nisbatan chuqur, instinktiv tuyg‘uni uyg‘otadi. Vaqt o‘tishi bilan, bu organik o‘quv jarayoni kuchli texnik qobiliyat va ijodkorlikka, uyushgan yoshlar futbol dasturlarining yanada qattiq muhitida rivojlanishi qiyinroq bo‘lgan fazilatlarga olib kelishi mumkin.

Shunga qaramay, dunyoning ko‘plab zamonaviy shaharlarida ko‘cha futboli o‘ynash qiyin, hatto imkonsiz bo‘lib qoldi. Bir vaqtlar bolalarning ko‘chalarda yoki bo‘sh maydonlarda to‘p tepishi ko‘p uchraydigan ko‘rinish asosan shahardagi tirbandlik tufayli yo‘qoldi. Ilgari tasodifiy o‘yinlar uchun foydalanilgan hududlarda hozirda tirbandlik hukmron bo‘lib, ularni xavfli va bolalar o‘ynashi uchun yaroqsiz holga keltiradi. Bundan tashqari, avvallari norasmiy o‘yinlar uchun ideal bo‘lgan jamoat bog‘lari va ochiq joylar ko‘pincha bu hududdan muloqot qilish yoki boshqa, sportga aloqador bo‘lmagan tadbirlar bilan shug‘ullanish uchun foydalanadigan katta yoshli o‘smirlar yoki kattalar tomonidan band bo‘ladi. Ushbu muammolarga qo‘shimcha ravishda, ko‘plab shahar hukumatlari jamoat joylaridan foydalanish uchun ruxsat olishni talab qiladigan qoidalarni kiritdilar va boshqa cheklovlar qatlamini qo‘shdilar. Bugungi kunda yoshlar maktab, darsdan tashqari mashg‘ulotlar va ekran vaqti bilan to‘ldirilgan qat'iy boshqariladigan jadvallarga duch kelishadi va har qanday turdagi o‘z-o‘zidan, rejalashtirilmagan ochiq o‘yinlar uchun kam joy qoldiradilar. Bu omillarning barchasi birlashganda, ko‘chada kutilmagan futbol o‘ynashning oddiy quvonchi tobora real bo‘lmagandek tuyuladigan muhit yaratadi.

Shuni ta'kidlash kerakki, shaharsozlikni yaxshilash va jamoat tashabbuslari orqali hal qilinishi mumkin bo‘lgan ko‘plab to‘siqlarga qaramay, ko‘cha futbolining pasayishining yana bir izohi bor. Bu jamiyatdagi o‘zgarishlar, xususan, bolalarni tarbiyalash va himoya qilishda chuqurroq ildiz otgan. Amerikalik yozuvchi Franklin Foer o‘zining "Futbol dunyoni qanday tushuntiradi" kitobida ushbu masala bo‘yicha sotsiologik nuqtai nazarni taklif qiladi. Uning ta'kidlashicha, 1960-yillar ko‘pincha erkinlik va shaxsiy fikr bildirish davri sifatida esga olinsa-da, bu davr ota-ona tarbiyasining yanada ehtiyotkor, himoyalangan shaklini ham keltirib chiqardi. O‘sha paytdagi iste'molchilar xavfsizligi harakati avtomobillarda majburiy xavfsizlik kamarlari va xavfsizlik yostiqchalariga olib kelgani kabi, yoshlar futbolining tobora

ommalashib borishi bolalarni jismoniy zarar va hissiy stressdan himoya qilishga qaratilgan qat'iy qoidalar va xavfsizlik qoidalarini amalga oshirishga olib keldi.

Foerning ta'kidlashicha, u bolaligida ishtirok etgan yoshlar futbol ligalari hissiy farovonlikka shunchalik urg‘u berganki, har bir bola o‘z jamoasi yaxshi o‘ynaganmi yoki yo‘qmi, ishtirok etish uchun mukofot olgan. Global me'yorlardan farqli o‘laroq, to‘pni bosh bilan urish asosiy mahoratdir - ba'zi amerikalik ota-onalar ushbu texnika tufayli miya shikastlanishi ehtimoli haqida xavotir bildirdilar. Bunga javoban, bunday xavf-xatarlarning ilmiy dalillari cheklangan bo‘lishiga qaramay, bolalar uchun himoya futbol bosh kiyimlarini ishlab chiqaradigan sanoat paydo bo‘ldi. Ba'zi ligalar to‘pni bosh bilan urishni butunlay taqiqlab, yanada uzoqroqqa borishdi. Xavfsizlikka o‘ta hushyor yondashuv, yaxshi ma'noga ega bo‘lsa-da, o‘yinni haddan tashqari tartibga solishga yordam berdi va uni ko‘cha versiyasiga qaraganda ancha qattiqroq va kamroq sarguzashtga aylantirdi. Oxir oqibat, bu o‘zgarishlar tavakkalchilik, raqobat va o‘yinning o‘ziga bo‘lgan madaniy munosabatlarning o‘zgarishini aks ettiradi - bu omillar bugungi kunda yosh avlodlar tomonidan futbol tajribasini shakllantirishda davom etmoqda.

Bugungi kunda ko‘proq odamlar ko‘cha futboli yosh o‘yinchilar uchun to‘g‘ri yoki tuzilgan ta'lim tajribasini ta'minlamaydi, deb hisoblashadi. Ularning ta'kidlashicha, bolalarga tuzilmagan o‘yin orqali o‘rganishga imkon berishdan ko‘ra, bolalarga erta yoshdanoq o‘qitilgan murabbiylar va mutaxassislar tomonidan rahbarlik qilish ancha samaraliroq va zarurdir. Ushbu e'tiqod natijasida ko‘plab joylarda tashkil etilgan yoshlar futbol dasturlari endi to‘rt yoshli bolalar bilan ishlashni boshlaydi. Bu erta boshlash mantig‘i bolalarga olti yoshga to‘lgunga qadar raqobatbardosh ustunlikni berish, ota-onalar va murabbiylar o‘rtasida shoshilinchlik hissini yaratishdir. Boshqalardan oldinda bo‘lish bosimi bilan birga qo‘rquv paydo bo‘ladi: agar ular professionallar tomonidan to‘g‘ri tarbiyalanmasa, bola tengdoshlaridan orqada qolishi mumkinligidan qo‘rqish. Bunday fikrlash ko‘cha futbolidagi kabi norasmiy usullar uchun kam joy qoldiradi, bu erda o‘rganish tabiiy ravishda tajriba, tajriba va shaxsiy o‘sish orqali sodir bo‘ladi.

Ko‘cha futbolining asosiy tamoyillaridan biri shundaki, o‘yinchilar maydonda o‘z rolini o‘z harakatlari va kuchli tomonlarini boshqa o‘yinchilar, ko‘pincha tajribaliroqlar tan olishlari orqali olishadi. Malakali o‘yinchi yosh jamoadoshiga o‘sha paytda eng mos keladigan narsaga qarab ma'lum bir pozitsiyani belgilashi mumkin - adolat yoki barcha pozitsiyalarga hammani ko‘rsatish istagi asosida emas. Maqsad - jamoaning yaxshi ishlashiga yordam berish va har bir shaxsning qobiliyatidan maksimal darajada foydalanish. Ushbu yondashuv ko‘plab yoshlar futbol dasturlari ortida turgan falsafadan keskin farq qiladi, bu erda har bir bolaga

mahorat darajasi yoki jamoa strategiyasidan qat'i nazar, har bir pozitsiyada o‘ynash imkoniyati berilishi muhim deb hisoblanadi. Bu erda fikr shundaki, barcha rollarga ta'sir qilish har tomonlama rivojlanishga yordam beradi. Biroq, ko‘cha futboli boshqa mantiqda ishlaydi: o‘yinchilar rollarni eng samarali bo‘lgan joyda to‘ldiradilar va bu rollar o‘yindan o‘yinga o‘tishi mumkin bo‘lsa-da, maqsad har doim bir xil - butun jamoaga foyda keltiradigan tarzda individual hissani maksimal darajada oshirish.

Ko‘cha futboli dunyosida bolalarga sabr-toqat, tartib-intizom va jamoa ierarxiyasini hurmat qilish kabi muhim qadriyatlar ham o‘rgatiladi. Ular shunchaki ko‘rinish ularga avtomatik ravishda qaror qabul qilishda ovoz berish yoki o‘yinda markaziy rol o‘ynash huquqini bermasligini tezda bilib olishadi. O‘yinni boshqarish yoki jamoani boshqarish kabi ta'sir yoki etakchilik pozitsiyalari doimiy harakat va ishlash orqali qo‘lga kiritilishi kerak. Yosh yoki kamroq tajribali o‘yinchilar ko‘pincha kuzatishni va o‘z navbatini kutishni boshlaydilar, asta-sekin o‘z qadr-qimmatini isbotlagan holda o‘z yo‘lini ko‘taradilar. Aksincha, uyushgan yoshlar futboli inklyuzivlik va teng ishtirokni ta'kidlaydi. Ko‘pgina yoshlar dasturlari o‘ta demokratik tizim ostida ishlaydi, bunda har bir bolaga teng imkoniyatlar beriladi va munosib yoki tayyorgarligidan qat'i nazar, taniqli rollarda deyarli kafolatlanadi. Garchi bu tizim adolat va ishonchni rag‘batlantirishga qaratilgan bo‘lsa-da, ba'zida u ko‘cha futboli madaniyatining asosiy elementlari bo‘lgan raqobat va individual o‘sishning ahamiyatini yo‘qotishi mumkin.

Ko‘pgina yoshlar futbol dasturlarida bolalarga muhim mas'uliyatni o‘z zimmalariga olishlari uchun teng imkoniyatlar beriladi - u jamoani sardor sifatida boshqaradimi, o‘yinda asosiy o‘rinni egallaydimi yoki o‘yinni hal qiluvchi zarbani oladimi. Vaqt o‘tishi bilan bu yondashuv beixtiyor o‘yinchilarni muvaffaqiyatga erishish uchun qat'iyatlilik, fidoyilik va sabr-toqat kabi fazilatlar haqiqatan ham talab qilinmaydi, degan fikrga olib kelishi mumkin. Qanchalik kuch sarflagani yoki qanchalik yaxshi o‘ynaganidan qat’i nazar, hammaga navbat berilganligi sababli, mashaqqatli mehnat evaziga rol topish tushunchasi so‘na boshlaydi. Ko‘pgina hollarda, bu mukofotlar va e'tiroflar uchun kurashish yoki loyiq bo‘lish kerak bo‘lgan narsa emas, balki shunchaki kafolatlanganligiga ishonishga olib keladi.

Uyushtirilgan yoshlar futbolining asosiy falsafasi barcha o‘yinchilarga g‘olib sifatida munosabatda bo‘lish g‘oyasidir. Murabbiylar va tashkilotchilar ko‘pincha har bir bola, qanday ishlashidan qat'i nazar, ijobiy hissa qo‘shgan va yaxshi o‘ynagan deb taxmin qilishadi. Mashhur mantra, "Hamma g‘olib, hech kim mag‘lub emas" bolalarning o‘ziga bo‘lgan hurmatini oshirish istagini aks ettiradi va hech kim o‘yin yoki mashg‘ulotni tushkunlikka tushgan yoki chetda qolib ketmasligini

ta'minlaydi. Ushbu falsafa ortidagi niyatlar hayratlanarli bo‘lsa-da, ular muhim savol tug‘diradi: agar hech kim yutqazmasa, qattiq harakat qilish yoki maksimal kuch sarflash uchun haqiqiy motiv nima? Qachonki o‘yinga sodiq bo‘lgan o‘yinchi ham, minimal kuch sarflagan o‘yinchi ham bir xil darajadagi maqtov va mukofotga sazovor bo‘lsa, bu tabiiy ravishda yaxshilanish yoki mukammallikka intilish rag‘batini kamaytiradi.

Aksincha, ko‘cha futboli dunyosi tabiiy raqobat va o‘z-o‘zini rag‘batlantirish atrofida qurilgan. Har bir o‘yin aniq natija bilan tugaydi - har doim g‘olib va mag‘lub bo‘ladi - va bu natija barcha ishtirokchilarga ayon. Mag‘lubiyatni boshdan kechirish o‘yinning odatiy qismi bo‘lib, o‘yinchilar tezda bu bilan kurashishni o‘rganadilar. Hech qanday tasalli yoki sun'iy ishonch yo‘q. Buning o‘rniga, bolalar mag‘lubiyatdan so‘ng orqaga qaytishni o‘rganadilar, ko‘plab yosh futbolchilar bunday qo‘llab-quvvatlovchi, oqibatlarsiz muhitda erisha olmaydigan hissiy kuch va aqliy mustahkamlik darajasini rivojlantiradilar. Ko‘cha futbolining qiyinchiliklari va umidsizliklari qimmatli hayotiy saboqlarni o‘rgatadi, jumladan, muvaffaqiyatsizlikka qanday dosh berish va harakat orqali qanday yaxshilash kerak.

Yana bir muhim qarama-qarshilik bu ikki tizimda natijalar va rollarga qanday munosabatda bo‘lishdir. Ko‘cha futbolida rasmiy hisob yuritilmaydi - liga jadvallari, o‘yinlar statistikasi yoki mavsum davomidagi reytinglar yo‘q. Jamoa bir kuni yomon mag‘lub bo‘lishi mumkin va keyingi kuni xuddi ishonchli tarzda g‘alaba qozonishi mumkin va hech kim bu haqda o‘ylamaydi. Natijalar hozirda muhim, ammo ular tezda unutiladi. Rasmiy rekordni yaratishdan ko‘ra o‘yin o‘ynash va undan zavqlanishga urg‘u beriladi. Boshqa tomondan, yoshlar futbol ligalari mavsum davomida har bir o‘yinchining pozitsiyasini, o‘yin natijalarini va jamoaviy holatini diqqat bilan kuzatib boradi. Ushbu tizimli tizim har bir o‘yinga bosim va doimiylik tuyg‘usini kiritadi, bu esa raqobat muhitini kuchaytirishi mumkin, lekin ko‘cha futbolini belgilaydigan erkinlik va o‘z-o‘zidan cheklanishi mumkin. Ikkala yondashuvning ham afzalliklari bor bo‘lsa-da, muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizlikka qanday munosabatda bo‘lishdagi farqlar nafaqat o‘yinchilarning futbol tajribasini, balki ularning shaxs sifatida yanada kengroq rivojlanishini ham shakllantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Foer, Franklin. Futbol dunyoni qanday tushuntiradi: globallashuvning kutilmagan nazariyasi. Harper Perennial, 2005 yil.

2. Koakli, Jey. Jamiyatdagi sport: muammolar va munozaralar. McGraw-Hill Education, 2017 yil.

3. Yashil, Ken. Jismoniy tarbiya haqida tushuncha. SAGE nashrlari, 2008 yil.

4. Parker, Endryu. “Erta ixtisoslashuv va yoshlar sporti: sotsiologik nuqtai nazar”. Sport, ta'lim va jamiyat, jild. 11, yo‘q. 3, 2006 yil, 287–304-betlar.

5. Kote, Jan. “Sportda iste’dodni rivojlantirishda oilaning ta’siri”. Sport psixologi, jild. 13, yo‘q. 4, 1999 yil, 395–417-betlar.

6. UNICEF. Taraqqiyot va tinchlik uchun sport. 2010 yil.